

SU/Tiina Palotie-Heino

13.1.2022

Valtiovarainministeriö

Lausuntopyyntö Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tilastokeskuksesta annetun lain ja tilastolain muuttamisesta VN/7791/2021

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lakia tilastokeskuksesta ja tilastolakia. Tilastokeskuksen tehtäviä ehdotetaan täsmennettäväksi lisäämällä lakiin tilastokeskuksesta oikeus tutkija- ja aineistopalvelun ylläpitämiseen. palvelun tarkoituksena on kehittää ja parantaa tilastokeskuksen tilastointitarkoitukseen keräämien aineistojen jakelua ja luovuttamista tutkimuskäyttöön. Tutkija- ja aineistopalvelu on tarkoitettu tieteellisen tutkimuksen ja yhteiskuntaoloja koskevien tilastollisten selvitysten edistämiseen, erityisesti yliopistojen, korkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen sekä tutkimuslaitosten ja ajatuspajojen ajankohtaisiin tietoaineistotarpeisiin vastaamiseen ilman aiheetonta viivytystä, tietoturvalisessä käsittely-ympäristössä, ajantasaisella aineistolla ja mahdollisimman tasapuolisella tavalla. Ehdotus on laajennettu versio mutta muutoin pitkälti samankaltainen kuin tilastokeskuksessa koronaepidemian poikkeusoloihin kehitetty toimintamalli työskentelystä etäkäyttöjärjestelmässä.

Tilastokeskukselle ehdotetaan oikeutta ottaa vastaan, käsitellä, koostaa, säilyttää, tarjota ja luovuttaa tutkimuskäyttöön tietoja tieteellistä tutkimusta ja yhteiskuntaoloja koskevia tilastollisia selvityksiä varten sekä myös sellaisia aineistoja, joita ei hyödynnetä tilastoinnissa eikä käytetä tilastotuotannossa. Muutokset lisäävät edellytyksiä tietojen välittämiseen myös tutkija- ja viranomaisyhteisön tieteellisten tutkimusten ja tilastollisten selvitysten tekemiseen. Samalla selvennetään, Euroopan unionin uudistuneen tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla, tilastokeskuksen ja muiden osapuolten asemaa ja tietosuojaoikeudellisia rooleja rekisterinpitäjinä ja henkilötiedon käsitelijöinä.

Vähäisenä poikkeuksena tasapuolisesta kohtelusta ehdotetaan lakiin tilastokeskuksesta muutosta, jonka mukaan valtioneuvoston tai sen ministeriön kii-reelliseksi ilmoittama käyttöluvahakemus on asetettava etusijalle valtioneuvoston alaisen hallinnon viranomaisten käyttöluvahakemuksiin nähden ja toteutettava ilman aiheetonta viivytystä.

Tilastokeskuksen toimintaedellytysten vahvistamiseksi ja tiedonkeruun edellytysten parantamiseksi ehdotetaan muutettavaksi myös tilastolakia, jotta Tilastokeskuksen tiedonsaantioikeudet eräiltä muilta viranomaisilta laajenevat maksu- ja velkatietoihin ja varhaiskasvatuksen henkilötietoihin sekä hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien viranomaisilta saataviin tietoihin ja yhteystietoihin. Näitä tietoja voidaan käyttää tai hyödyntää myös tutkija- ja aineistopalvelussa. Lisäksi ehdotetaan asiakirjajulkisuuden lisäämistä

SU/Tiina Palotie-Heino

13.1.2022

tilastolaissa laajentamalla valtion ja kunnan viranomaisiin kohdistuva salassapitovelvollisuuden poikkeus koskemaan myös kuntayhtymien, hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien viranomaisia.

Lakiesitykseen on pyydetty vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko Tilastokeskukselle hallituksen esityksessä kirjattu uusi tehtävä selkeästi kuvattu?

Kyllä, mutta Eläketurvakeskuksen arvion mukaan esitykseen sisältyy epäselvyys siitä, missä määrin esitys vaikuttaa Eläketurvakeskuksen Tilastokeskukselle nykyisin luovutettavaan tietosisältöihin. Käsittelemme mukaan esitetty laki säilyttäisi Eläketurvakeskuksen nykyisen tiedonantovelvollisuuden Tilastokeskukselle. Tilastolain 14 ja 15§ mukaan Eläketurvakeskus on tiedonantovelvollinen vakuutettujen rekisteritietojen ja maksettujen etuuksien osalta ti-lastotarkoituksiin. Eläketurvakeskuksen näkemyksen mukaan näiden tietojen tietosisällöstä voidaan jatkossakin sopia yhdessä.

Uuden esitetyn 2a§ mukaan Eläketurvakeskus voi lisäksi päätöksellään luovuttaa Tilastokeskukselle tutkimuskäyttöön sellaisia tietoja, joita ei luovuteta tilastointitarkoitukseen. Käsittelemme mukaan esitys ei suoraan laajenna Tilastokeskuksen tiedonsaantioikeutta Eläketurvakeskuksesta, vaan tässäkin on kyse sopimuksesta Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen välillä.

Tilastokeskusta koskevan lain uuden pykälän 2a§ mukaan tilaston julkaisemattomuus ei olisi aiheellinen viivytys tietojen toimittamiselle. Eläketurvakeskus katsoo, että tietojen laatu tulee varmistaa riittävästi ennen kuin niitä voidaan luovuttaa. Eläketurvakeskuksen on voitava varmistaa, että sen luovuttamat tiedot ovat yhdenmukaiset Eläketurvakeskuksen käyttämien ja julkaisemien tietojen ja tilastojen kanssa. Osa Eläketurvakeskuksen tilastoista kuuluu Suomen Virallinen Tilasto -sarjaan. Näin ollen on tärkeitä, ettei muualla käytetä virallisten tilastojen kanssa ristiriitaisia tietoja.

2. Miten arvioitte valtioneuvoston etusijaa käyttölupahakemusten käsitellessä suhteessa alaiseen hallinnon viranomaisiin?

Eläketurvakeskus pitää tätä hyväksyttävänä vain perustelluissa poikkeustilanteissa.

3. Ovatko hallituksen esityksen ehdotusten tietosuojaa koskevat pykälät riittävän täsmällisiä?

SU/Tiina Palotie-Heino

13.1.2022

Kyllä.

4. Onko aineiston tietosuojaoikeudellinen käsittelyperuste riittävästi kuvattu?

Kyllä.

5. Onko aineiston säilytystä koskeva tekstiosuus riittävän täsmällinen?

Kyllä.

6. Onko tietojen käyttötarkoitus rajattu riittävän selkeästi?

Osittain.

Esitetty tilastolaki ei laajenna tietojen käyttötarkoitusta, vaan tietoluovutuksia voitaisiin esityksen mukaan tehdä tieteelliseen tutkimukseen ja yhteiskuntaoloja kuvaaviin tilastollisiin selvityksiin kuten nykyisin. Lain tilastokeskuksesta mukaan tutkija- ja aineistopalvelu on tarkoitettu myös ns. ajatuspajoille. Ajatuspajan 'käsitettä' ei ole kuitenkaan määritelty lakiehdotuksessa. Käsite tulee täsmentää. Näiden ns. pajojen toiminnan tulisi rajautua tieteelliseen tutkimukseen tai yhteiskuntaoloja kuvaaviin tilastollisiin selvityksiin. Jatkuvasti päivittyvästä tietotarpeesta ei ole lakiesityksessä määritelty olisiko se tieteellistä tutkimusta vai tilastollista selvitystä.

Eläketurvakeskuksella olisi tarve käyttää Tilastokeskuksen tietoja nykyistä laajemmin Eläketurvakeskuksen tilastotoiminnassa, kuten esimerkiksi tietoa henkilön sosioekonomisesta asemasta. Tällöin tietojen käyttötarkoituksena pitäisi voida olla myös tilastointi. Esityksen mukaan tietoluovutuksia voitaisiin tehdä edelleen vain tieteelliseen tutkimukseen ja yhteiskuntaoloja kuvaaviin tilastollisiin selvityksiin.

7. Ovatko raaka-aineiston ja valmisaineiston käyttörajaukset riittävän selkeitä?

Kyllä.

Tärkeätä on, että uusien valmisaineistojen kokoamisesta neuvotellaan niiden rekisterinpitäjien kanssa, joiden aineistoja valmisaineisto koskee, kuten esityksessä todetaan. Näin varmistetaan tietojen oikea käyttö ja soveltuvuus suunniteltuun valmisaineistoon.

SU/Tiina Palotie-Heino

13.1.2022

8. Mahdollistaako hallituksen esitys tutkijalle luovutettavien tietojen antamisen suoraan Tilastokeskuksen tutkijapalvelulle, kun tutkijan on tarkoitus käsitellä tietoja tutkijapalvelun etäkäyttöympäristössä?

Kyllä.

9. Edistääkö hallituksen esitys tutkimuksessa hyödyllisen tiedon saamista tutkijoiden käytettäväksi?

Kyllä, mutta Eläketurvakeskuksen mielestä Tilastokeskuksella ja viranomaisilla tulee säilyttää mahdollisuus harkintaan, mitkä tiedot ovat perusteltuja ja riittävän laadukkaita jatkokäsittelyä ja luovutusta varten.

Eläketurvakeskus

Allan Paldanius
Johtaja

Tiina Palotie-Heino
Tilastopäällikkö